

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Boekbespreking van: Netwerken: organisatie en strategie

Tak, Th. van der

Citation

Tak, T. van der. (1981). Boekbespreking van: Netwerken: organisatie en strategie. *Acta Politica*, 16: 1981(3), 412-415. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/3452229>

Version: Publisher's Version

License: [Leiden University Non-exclusive license](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3452229>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Reasoning, Cognitive Science, 2, 1978 (blz. 27-51). Beide auteurs bestuderen d.m.v. geprogrammeerde simulatie het ideologisch denken.

4. Cfr. Roig, Ch., 'Réflexions sur les propriétés structurelles du discours idéologique', in: Duprat, G. (dir.), *Analyse de l'idéologie*, Paris, Ed. Galilée, 1980, blz. 47: 'Pour venir à bout de l'idéologie, il faut la connaître scientifiquement pouvoir la formuler scientifiquement'.

5. Cfr. Fischer, D. H., *Historians' Fallacies*, London, Routledge & Kegan, 1971, (blz. 28).

A. F. P. Wassenberg (red.), **Netwerken: organisatie en strategie**, Meppel, 1980

Eén van de belangrijkste grondtrekken van moderne maatschappijen is de verorganiseren van alle mogelijke belangen. Wie in Nederland (en andere landen) gehoord wil worden, verenigen zich met andere burgers in een belangengroep of actiegroep. Ook voor het uitoefenen van een beroep zijn vele burgers aangewezen op organisaties. Met het groeien van het aantal organisaties neemt de complexiteit van de maatschappij toe. Voeg daarbij de veronderstelling van de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid, dat deze organisaties steeds afhankelijker worden van elkaar, en men heeft het uitgangspunt van de auteurs van de bundel *Netwerken: organisatie en strategie*.

De bundel bevat een zestal beschouwingen en drie praktijkgevallen van netwerken tussen individuele organisaties. A. F. P. Wassenberg geeft in een algemeen hoofdstuk een sociologische benadering van de vraag waarom en wanneer netwerken ontstaan. C. A. de Feyter behandelt de vraag waarom in het strategiedenken de effecten van invloeden van buiten de organisatie zijn verwaarloosd. J. Kooiman belicht de bestuurlijke voorwaarden waaronder van effectieve netwerkbesturing sprake is. J. J. van Duyn benadert de vraag van het waarom en wanneer van het ontstaan van netwerken vanuit macro-economisch perspectief en J. Edelman Bos zet het functioneren van netwerken in een strategisch perspectief. In drie rapporten over praktijkgevallen wordt een poging gedaan de theoretische veronderstellingen uit het eerste deel toe te passen op de problemen van herstructurering in enkele bedrijfstakken, de reorganisatie van het stelsel van sociale verzekering en de regionale stimuleren van industriële innovatie.

De aanleiding tot het schrijven van de bundel was een onderwijsopdracht en het moet gewaardeerd worden dat hiermee de inhoud van een deel van het onderwijsprogramma van de Interfaculteit Bedrijfskunde (Delft) naar buiten is gebracht. In het kader van hun postkandidaatsopleiding in de bedrijfskunde volgen de studenten een interdisciplinair onderwijsprogramma, waarin zowel het interne functioneren van organisaties als de externe betrekkingen van organisaties aan de orde komen. De onderhavige bundel stamt uit het deel van het onderwijsprogramma dat de externe relaties van organisaties belicht. De belangrijkste vooronderstelling van het Delftse programma is dat de bestudering van alleen interne processen en structuren van organisaties nauwelijks zin heeft, als daarbij niet ook de zogenaamde 'omgeving' van de organisatie of enger omschreven: van de onderneming aan de orde komt.

De auteurs stellen dan ook in hun inleiding dat 'het steeds lastiger (lijkt) te worden allerlei beleidsvraagstukken vanuit het perspectief van afzonderlijke organisa-

ties te behandelen . . . Is het doenlijk om vanuit individuele organisaties, vanuit hun interne structurele eigenaardigheden en solistische strategieën, de gevolgen voor de samenleving te traceren of moeten we juist de macro-omgeving in kaart brengen om iets zinnigs over de "respons" van individuele organisaties te kunnen opperen?' (p. 9).

Deze vraag willen de auteurs eigenlijk niet beantwoorden. Macro-ontwikkelingen achten zij te anoniem, te grootschalig om herleidbaar te zijn tot individueel organisatiegedrag, terwijl micro-ontwikkelingen het gevaar lopen in het 'ongesorteerde' geheel te verdampen en 'dus onverklaard te blijven'. Daarom concentreren de auteurs zich op het zogenaamde meso-niveau van analyse, want daar laten macro-ontwikkelingen zich 'verkorten' tot de concretere gedaante van traceerbare verwechtingen tussen organisaties en waar, andersom micro-ontwikkelingen zich laten 'verlengen' tot transacties-in-de-tijd, over-de-grenzen-van-afzonderlijke-organisaties heen' (p. 9). Dat betekent in concreto dat het object van onderwijs en onderzoek niet is de scheepswerf Verolme, doch de gehele bedrijfstak.

Dit vormt op zich een interessant uitgangspunt voor onderzoek en onderwijs. Een parallel zou men kunnen zien in de economie waar de aandacht van micro-economie en macro-economie uitgebreid is naar wat wel 'industrial economics' wordt genoemd. Macro-economen bestuderen dan niet de Nederlandse economie als geheel, maar concentreren zich op sectoren of facetten, bijvoorbeeld de sector chemie als motor voor de Nederlandse economie of het facet innovatie. Ook in de bestuurskunde kan men vaststellen dat er meer aandacht komt voor de totstandkoming en de uitvoering van beleid op lokaal en provinciaal niveau. Meer en meer verlaat men het uitgangspunt van 'de' overheid die 'een' beleid voert: de uitkomsten van delen van beleid zijn veel meer afhankelijk van wat betrekkelijk onafhankelijke organisaties in overheid en private sector doen, het gebied van de zogenaamde interorganisationale betrekkingen.

Voor een vruchtbaarder bestudering van deze interorganisationale betrekkingen introduceren de auteurs van *Netwerken* het begrip meso-analyse. Het is de vraag wat wij daarmee gewonnen hebben. Voor de bestudering van de totstandkoming van beleid in individuele organisaties (hetzij ondernemingen, hetzij departementen van algemeen bestuur) zijn alleen interne variabelen niet voldoende. Aan de ene kant zijn er macro-ontwikkelingen, zoals de prijsverhoging van ruwe aardolie, die zich snel, concreet en relevant laten vertalen naar de individuele onderneming toe. Aan de andere kant kan een micro-ontwikkeling, zoals de beslissing een fabriek uit te breiden, 'verlengd' worden zonder dat daarvoor een meso-niveau behoeft te worden onderscheiden: de beslissing van een ondernemer in Rijnmond te investeren gaat vergezeld van uitvoerige contacten met de diverse ambtenaren en politici van verschillende departementen en op verschillende niveaus.

Het wordt uit de bundel *Netwerken* niet duidelijk wat nu precies de veronderstelde meerwaarde is van de meso-analyse. Zou het iets te maken kunnen hebben met voordelen van schaalvergroting, uitwisseling van informatie, onderhandeling of samenwerking? Over dat alles blijven de auteurs nogal vaag. Men kan bijvoorbeeld stellen dat de besluitvorming op meso-niveau heel anders verloopt dan in individuele organisaties. Kooiman stelt in zijn bijdrage dat het traditionele besluitvormingsmodel 'waarin rationaliteit een belangrijke rol speelt', bij netwerken in het geheel niet opgaat (p. 80). Met deze constatering gaat hij echter voorbij aan het feit dat de descriptieve waarde van dit model ook voor individuele organisaties betrekkelijk gering is.

Wat van belang is bij het bekijken van interorganisationele samenwerkingsverbanden is een conceptualisering van de relaties tussen organisaties. Als een netwerk wordt gedefinieerd als 'de objectieve structuur van onderlinge betrekkingen (de structuur) en het patroon van gegroeide verstandhoudingen tussen afhankelijke organisaties (de cultuur)' (p. 22), dan moet men ook categorieën voor die structuur en cultuur aangeven en in voorkomende gevallen toetsen of er sprake is van een netwerk. Door er meteen vanuit te gaan dat het stelsel van sociale verzekeringen een netwerk is of dat de bedrijfstak scheepsbouw een netwerk vormt slaat men een belangrijke stap over.

Wassenberg c.s. wijken daarmee af van wat een gebruikelijke omschrijving van netwerken leek te zijn: informele interactiepatronen tussen personen. Voor Felling¹ zijn netwerken tijdelijke coalities die uiteenvallen, wanneer de centrale figuur zich terugtrekt. Volgens Felling kan ook nog een quasi-groep worden onderscheiden, een verzameling personen tussen wie een mate van georganiseerde interactie plaats vindt, doch waar de tijdelijkheid overheerst. Dit structurele element van een centrale figuur of organisatie vinden we bij Wassenberg c.s. niet terug.

Evenmin spreken de auteurs zich uit over de vraag waaruit de relaties tussen organisaties bestaan. Een mijns inziens duidelijker conceptualisering van interorganisationele netwerken vinden wij bij Galaskiewicz.² Hij stelt dat organisaties vanuit een gepercipieerd eigen belang uitwisselingsrelaties met andere organisaties aangaan, om hulpmiddelen voor eigen behoeften te verwerpen. Het aggregaat van deze uitwisselingen vormt dan een 'community-wide' netwerk, ofwel een institutioneel netwerk. Hij onderzoekt drie soorten netwerken, al naar gelang de basis van de uitwisseling: geld, informatie en steun. Als maten voor de structuur van deze netwerken neemt hij de centraliteit en de nabijheid van organisaties. Het voordeel van deze benadering is dat inhoud wordt gegeven aan de relaties tussen organisaties en dat het startpunt voor de analyse de individuele organisatie blijft, zonder mesoniveau.

Het is overigens de vraag hoe hard het verwerpen van de micro- of macrobenadering voor de auteurs van *Netwerken zelf* is: ook Wassenberg stelt dat een individuele organisatie wel als een netwerk gezien kan worden. Voor Edelman Bos is de strategie van een individuele organisatie in relatie tot de vraag wel of niet samenwerken van wezenlijk belang. Aan de andere kant verbindt Van Duyn de neiging van netwerkvorming expliciet aan macro-economische verschijnselen zoals depressie en groei.

De belangrijkste winst die geboekt wordt, is niet het verwerpen van de micro- of macro-benadering, maar het erkennen dat een organisatie geen gesloten geheel is, maar voortdurend in onderhandeling is met organisaties in zijn omgeving. Of daaruit regionale clusters, sectorale verbanden e.d. ontstaan is een empirische vraag. Bepaalde samenwerkingsverbanden resulteren in nieuwe instituties, een netwerk met een gemeenschappelijk besluitvormend orgaan volgens Edelman Bos. De vraag is of hier nog sprake is van een netwerk of gewoon van een nieuwe organisatie. Het is jammer dat de definitie van een netwerk daar geen uitsluitel over geeft.

Een ander verschil met de traditionele netwerk-benadering is de probleemstelling. Bij het onderzoek *Graven naar Macht*, bij Felling en bij Galaskiewicz zijn netwerken instrumenten om bijvoorbeeld politieke of economische macht uit te oefenen. Zo zou men kunnen verwachten dat bedrijfskunde-docenten hun licht hadden laten schijnen over de vraag hoe en onder welke omstandigheden netwerken kunnen helpen – instrumenteel kunnen zijn – bij het oplossen van bepaalde individuele or-

ganisatieproblemen. Kooiman bijvoorbeeld heeft als probleemstelling onder welke voorwaarden besturen door netwerken effectief is, terwijl Wassenberg en Van Duyn het wanneer en waarom van netwerken als probleemstelling hanteren. In één van de bijdragen had bijvoorbeeld de studie van Braam naar invloed van bedrijven op de overheid genoemd kunnen worden. Eén van diens bevindingen was namelijk dat het lid zijn van een belangenorganisatie, een samenwerkingsverband dus, voor een bedrijf niet alleen collectieve, maar ook individuele voordelen met zich meebrengt.³ Van belang bleek de positie die een bedrijf in een dergelijke belangenorganisatie innam: de mate van nesteling. Deze bevinding zegt iets over de posities die leden van een netwerk ten opzichte van elkaar innemen, hetgeen erop wijst dat de structuur van een netwerk van belang is bij het uitoefenen van invloed ten eigen bate.

Of studenten gezien bovengenoemde onduidelijkheden en vaagheden *Netwerken* prettige leerstof vinden, lijkt mij twijfelachtig. Daar staat tegenover dat het boekje een nuttige functie kan vervullen bij het traceren van externe invloeden op bedrijven en andere organisaties. Opmerkelijk is de constatering van de bedrijfskundel-docenten dat de politieke context bij het tot stand komen van het beleid van individuele organisaties van wezenlijk belang is. Dit zal de ondernemers-in-spe die Delft opleidt, wat gevoeliger kunnen maken voor de politieke realiteit van alledag.

Th. van der Tak

Noten

1. A. J. A. Felling, *Lokale macht en netwerken*, Samsom, 1974, p. 220 e.v.
2. J. Galaskiewicz, *Exchange networks and community politics*, Sage, 1979, hoofdstuk 1 en 2.
3. G. P. A. Braam, *Invloed van bedrijven op de overheid*, Boom, 1973, hoofdstuk 7 en 10.

Paul Whiteley (ed.), *Models of Political Economy*, London/Beverly Hills: Sage Modern Politics Series Vol. 4, 1980, 388 pp.

De Sage Modern Politics Series ('sponsored by the European Consortium for Political Research') vormt tesamen met de European Journal of Political Research de hoofdpijler van het eigen publikatiebeleid van de ECPR. Als deel 4 in deze serie is in 1980 *Models of Political Economy* verschenen waarin de bijdragen van de deelnemers aan de Workshop over formele politieke analyse van de ECPR Joint Sessions in Grenoble in 1978 zijn gebundeld.

De papers zijn verdeeld over 5 secties, voorafgegaan door inleidingen van Richard E. Wagner en de director van de workshop, Paul Whiteley. In de eerste, tevens de grootste, sectie — Modelling Politico-Economic Interrelationships — zijn een vijftal bijdragen ondergebracht die zich bezighouden met de wisselwerking tussen economisch beleid en electorale uitkomsten in verschillende landen. De tweede sectie — The Political Business Cycle — bestaat uit een tweetal papers over de politieke conjunctuurcyclus, terwijl de twee artikelen in de derde sectie — Politics, Inflation and Economic Policy — zich concentreren op het probleem van de inflatie in de westerse democratieën, meer in het bijzonder op de manier waarop poli-